

Марина ЮНІНА
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0003-0311-4591>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Страховання являє собою особливий вид цивільних правовідносин, метою виникнення яких є захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків, заздалегідь визначених угодою між суб'єктами цих відносин. Способом такого захисту є компенсація збитків, завданих страховим випадком, за рахунок коштів відповідних страхових резервів.

Легальне визначення дефініції «страхування» міститься у п. 69 ст. 1 Закону України «Про страхування», за яким страхування визначається як «правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством» [6].

Метою страхування є мінімізація негативних наслідків від випадкових подій та явищ, передбачити настання яких неможливо. Однак саме ризик настання таких подій або явищ робить необхідним функціонування в суспільстві системи страхових відносин.

Відносини щодо страхування, які виникають між страховою компанією (страховиком) та страхувальником регулюються договором страхування. Відповідно до вказаного договору страхувальник зобов'язується своєчасно вносити страховій компанії встановлені страхові платежі, а страхова компанія, у разі настання страхового випадку, зобов'язується відшкодувати клієнту суму збитків, тобто здійснити страхові виплати [2].

Відповідно до п. 59 ст. 1 Закону України «Про страхування» страховим випадком є «подія, передбачена договором страхування або законодавством, ризик виникнення якої застрахований, з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування або відповідно до законодавства» [6].

Право на отримання страхового відшкодування виникає лише у випадку, якщо відповідна подія передбачена як страховий випадок у договорі або визначена такою згідно із законодавством.

Введення воєнного стану безумовно вплинуло на всі договірні відносини. Так, у договорах страхування введення воєнного стану значною мірою вплинуло на формулювання договірних умов, зокрема, визначення переліку страхових випадків, настання яких тягне за собою страхові виплати.

Як правило, досить велика кількість договорів страхування як майна, так і життя або здоров'я, містять застереження про те, що збитки, завдані внаслідок воєнних дій, не вважаються страховими випадками. Наприклад, якщо застраховане майно було пошкоджене через влучення ракети або шкода здоров'ю була завдана ДТП, спричиненою воєнними діями.

Однак сьогодні близько 50 українських страхових компаній пропонують своїм клієнтам так зване страхування від воєнних ризиків. Зокрема, це такі компанії як «Рідна», ТАС, ARX, INGO. При цьому пропонується страхування автотранспорту, нерухомості або

рухомого майна, здоров'я, життя, виробництва та бізнесу [7].

Втім страхування у таких випадках має певні обмеження. Зокрема, страхові компанії не страхують майно, що знаходиться на території активних бойових дій або тимчасово окупованій території. Також якщо майно міститься на території, яка надто близько знаходиться від території бойових дій (наприклад, Харків, Дніпро, Запоріжжя), то більшість страхових компаній також відмовляє в укладанні договорів. Обмеження стосуються також і страхових сум, які може отримати страхувальник у разі пошкодження застрахованого майна або шкоди, завданої життю або здоров'ю застрахованої особи. Тобто страхування відбувається не на повну вартість майна. Максимальна сума, яку може отримати страхувальник, визначаються кожним страховиком окремо.

Введення воєнного стану також вплинуло й на можливість виконання договорів страхування, а також на визначення умов притягнення до відповідальності за невиконання чи неналежне виконання контрагентами обов'язків за договором або звільнення від відповідальності за це.

Незважаючи на те, що Торгово-промислова палата України визнала збройну агресію Російської Федерації проти України, що стало підставою введення воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» форс-мажорними обставинами [3], це не звільняє страхові компанії від обов'язків за договором страхування, зокрема, щодо виплати страхового відшкодування.

Також за ст. 617 Цивільного кодексу України наявність форс-мажорних обставин звільняє від відповідальності за невиконання зобов'язання лише у випадку, коли воно (невиконання) стало наслідком непереборної сили. Тобто страхова компанія може бути звільнена від виплати страхового відшкодування лише за умови наявності прямого причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорними обставинами та неможливістю виконання зобов'язань. Наприклад, якщо буде встановлено, що страхова компанія внаслідок проведення бойових дій не мала можливості сплатити клієнту належні йому кошти. Однак це не звільняє страхову компанію від обов'язку здійснити вказану виплату після припинення дії форс-мажорних обставин [9].

Отже слід погодитись з думкою про те, що сам факт запровадження воєнного стану в Україні не є достатньою підставою для відмови у страховій виплаті [8].

Аналогічно вирішується питання і щодо відповідальності страхувальника за неналежне виконання або невиконання ним обов'язків за договором страхування. Так, страхувальник може бути звільнений від відповідальності за несплату страхових внесків за договором, якщо з урахуванням усіх обставин він зможе довести, що в конкретному випадку діяли форс-мажорні обставини.

Тобто наявність форс-мажорних обставин не припиняє автоматично договірні обов'язки контрагентів, а лише надає законну підставу для відстрочення їх виконання до моменту припинення дії таких обставин, звільняючи при цьому від відповідальності за прострочення (зокрема, від штрафних санкцій). Сам факт бойових дій або введення обмежень воєнного часу не звільняє сторону від відповідальності, якщо ці обставини безпосередньо не унеможливають фізичне чи юридичне виконання зобов'язань за договором [4, с. 46]. За цих обставин у будь-якому випадку і страховику, і страхувальнику для звільнення від відповідальності необхідно довести наявність причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорними обставинами та невиконанням ними обов'язків за договором.

Для належного регулювання страхових відносин під час запровадження воєнного стану, зокрема, забезпечення виконання контрагентами за договорами страхування своїх зобов'язань, Національний банк України рекомендував спростити процедуру врегулювання страхових випадків. Зокрема, було запропоновано максимально використовувати електронні документи та копії необхідних документів у разі неможливості або ускладненого доступу до їх оригіналів, а також застосовувати інші дистанційні способи вирішення страхових питань [1].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що сфера страхування сьогодні зазнала значних змін, однак страховий ринок адаптується до реалій воєнного часу, впроваджуючи спрощені процедури укладання, зміни та припинення страхових договорів, удосконалення механізмів врегулювання страхових випадків і розроблення нових страхових програм, що відповідають сучасним викликам.

1. Антонів Р. Страхування під час війни. Що змінюється у страхуванні з введенням

воєнного стану? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>

2. Калугарь А.В., Кучерівська С.С. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. Економіка та суспільство. 2022. № 46. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/2022-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1946-1-10-20230123%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/2022-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1946-1-10-20230123%20(2).pdf)

3. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1 URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>.

4. Міловська Н.В. Правова регламентація страхових відносин у період дії воєнного стану в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 35 (74). № 3. 2024. С. 44-51.

5. Павлова Ю.С. Страхування в умовах воєнного стану. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/22960/>.

6. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2315>.

7. Скільки компаній в Україні страхують транспорт та майно від воєнних ризиків. Сайт СК «Рідна». URL: <https://sk-ridna.com.ua/skilky-kompanij-v-ukrayini-strahuyut-vid-voennyh-ryzykiv/>.

8. Терпай О. Відшкодування страховими компаніями збитків, завданих протягом дії воєнного стану та у зв'язку з воєнними діями. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210301_strakhuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu-chi-shansi-na-vdshkoduvannya.

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Дмитро АНДРІЙВ

асистент кафедри права

Львівського національного

університету ветеринарної медицини

та біотехнологій імені С. З. Гжицького

(м. Львів, Україна),

кандидат юридичних наук

<https://orcid.org/0009-0006-4622-9697>

ПОГОДЖЕННЯ ПОВЕРНЕННЯ ДІТЕЙ ДО УКРАЇНИ З КОМПЕТЕНТНИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВ ЇХ ТИМЧАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ

Збройна агресія російської федерації (далі – РФ) проти України породила низку викликів для правової системи, зокрема особливо гостро постало питання повернення до України дітей, які були змушені тимчасово переміститись (евакууватись) за межі її території. Сферою безпосередньої відповідальності держави є повернення до України дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які вимушено її покинули у складі закладів різних типів, форм власності та підпорядкування, в яких діти проживають або зараховані на цілодобове перебування, у супроводі законних представників, за інших обставин, зумовлених війною. Не менш актуальним є питання повернення до України дітей, яких було примусово переміщено або депортовано внаслідок збройної агресії РФ проти України. Не припустимо втрачати з поля зору також інших дітей, які перебувають за межами території України, залишилися без батьківського піклування і також потребують повернення додому.

Реалізація окреслених завдань вимагає системної та злагодженої роботи усіх уповноважених органів та осіб задля якнайшвидшого повернення дітей до місць їх звичайного проживання. Однак, окремі положення законодавства України, що регулює процедури повернення дітей, не зважаючи на низку змін, внесених після початку повномасштабної агресії РФ проти України, потребують подальшого уточнення та деталізації.

Передусім, повернення дітей до України передбачає погодження з відповідними органами держави їх перебування.

Відповідно до п. 2 Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 23 квітня 2003 року № 569 (далі – Порядок № 569), діти